

ม .บาฮารุดดี น สม โภษพระเจ้ า.....

แนวคิด เรื่องความเป็นพระเจ้ ้ตลอดประวัติ ศาสตร์มนุษย์ โดย เอ็ม .บาฮารุดดี น*

บทคัดย่อ

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ว่าตั้งแต่เรื่ 'มคิ ด ม นุษย์ได้รู้ ักการมีอยู่ 'ของพลังที่เอาชนะมนุษย์ บางสิ่ง 'งที่ถือว่าเป็นผู้ ัก ทรงม หิ ทริฤทธิ ิ นม ฮี 'งความดีและความชั่ว และสาม ารตอบคอธิ ษฐ านและความปรารถนาของมนุษย์ได้ อย่างไรก็ตาม ยังไม่ได้รับการตี ังชื่อว่าเป็นพระเจ้ ้ แต่มีการตี ังชื่อใหม่ ' เช่น ม นานา บูเมีย เทพ และอื่นๆ ในประวัติ ศาสตร์ของมนุษย์ แนวความคิด ุของพระเจ้ ้ปรากฏในหลายรูปแบบ ได้แก่ (1) เทวนิ ยม ; (2)

เทวนิ ยม (3) เทวนิ ยม ; (4) เข้ ใจเพเนนเทนิสม์ ในบรรดาแนวคิด ุที่ ังสี่นี้ ไม่มีแนวคิด ุใดที่ตรงใจนักบวชและนักปรัชญาเลย

อย่างไรก็ตาม แนวความคิด ุเรื่องความเป็นพระเจ้ ้ ขี้ ังตั้ง นมีส่วนก ให้เกิ ุความคิ ุ ดเข้ ังสร้ ังสรรค้ต่อความคิ ุ ดทางศาสนา อย่างไรก็ตาม มันไม่ได้ปราศจากจุดอ่อน และการวิ ุพากษ์วิ ุจารณ์

คส คัญ: ปญ์ สนิ เทพ ม นุษย์

ก. บทน

กะเหรียงอาร์ มสตรงในหนังสือ A History Of God ของ เธอ แสดงนิ ุติทางประวัติ ศาสตร์ของแนวคิด ุเรื่องพระเจ้ ้ าม นุษย์เป็นสิ 'งมีชีวิต ุติในประวัติ ศาสตร์ ดั้งนี้ นชื่อของพระเจ้ ้ ังปรากฏในวาทกรรมทางประวัติ ศาสตร์และความคิ ุ ดทางศาสนาด้ วย ในก นองเดียวกัน เนื่องจากม นุษย์อาศัยอยู่ ในความแตกต่างทางชาติ พันธุ์และวัฒนธรรม แนวความคิด ุของพระเจ้ ้ ัง ังมีความหลากหลายเช่นกัน¹

1 Arqom Kuswanjono, Divinity in the Study of Perennial Philosophy: Reflections on Religious Pluralism in Indonesia, Yogyakarta, UGM Philosophy Publishing Agency, 2006, หน้า 1. 28

ม.มหาชาติ น.สม โภทฺพระเจ้ ๒.....

ตั้งแต่นั้นมา หน้าที่ของประวัติ ศาสตร์แห่งความศรัทธา มนุษย์ได้รู้ จัก การมีอยู่ ของพลังที่เอาชนะมนุษย์ บางสิ่ง ที่ถือว่าเป็นมือ นางทุกอย่าง สามารถ ความดีหรือความชั่ว และสามารถ อธิษฐาน และความปรารถนาได้ นี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ได้ครอบครองความรู้อยู่ เกี่ยวกับพระเจ้ ๒ ตั้งแต่อายุยังน้อย สักคมมนุษย์ใน สถานะที่ต่างๆ ตรีชนกกิจ การมีอยู่ ของนางเหนือธรรมชาติ ซึ่งชาวเมลาเนซีย เรียกว่า

² ชาวญี่ปุ่นเรียกมัน

ว่า kami, ชาวอินเดียนเรียกว่า hari, ชาวอเมริกัน อินเดียนเรียกว่า wakan, orenda และ maniti และในภาษาอินโดนีเซียเรียกว่า tuah³ ซึ่งพวกเขาเชื่อว่าพลัง ของพลังเหล่านี้ อยู่ในสถานที่บางแห่ง เช่น หิน ตึ นโม้ใหญ่ สัตว์ หรือภูเขา ความรู้ สึ กและความเชื่อในการดรงอยู่ ของพระเจ้ ๒ พู ๒ ยี่ ึ่งใหญ่และ สู งส่ง ซึ่ง ึ่งรู ดอล ฟือตโตเป้ กิ่ง และควบคุมโดยมนุษย์ไม่ได้ นี้ เรียกว่า เลวรี่ าย ซึ่ง ึ่งเป็นพี ัญญา ของทุกศาสนา

พลังเหนือธรรมชาติที่กล่าวถึง ข้างต้น ยกเว้น ในศาสนา ดี กด บรพพ์ เรียกว่าพระเจ้ ๒ แนวความคิด เกี่ยวกับพระเจ้ ๒ มีหลายรูปแบบ เช่น คนที่เชื่อใน เทวนิ ยม แต่ไม่ใช้ใน เทวนิ ยม หรือ เทวโลก แต่ไม่เชื่อใน เทวนิ ยม

การอภิปรายแนวคิด เรื่องความเป็นพระเจ้ ๒ ซึ่งเป็นหนึ่งใน การศึกษาหลักในปรัชญาศาสนาถือเป็นสิ่ง ส คัญส หรับการศึ กษาเชิง จลี กมา ก ชี ๒

๒.ระเบียบวิธี ธี วิจัย 1. วัตถุประสงค์
หรือวัตถุประสงค์ในการ วิจัย งาน วิจัย นี้
เป็นการ วิจัยทาง ัง องสม ุ ด แหล่ง ชี วมู สหลักและเอกสารการ วิจัย คือหนังสือที่เกี่ยวข้อง ัง องกับงานเขียนนี้ ซึ่ง ึ่งรวม กิ่ง ึ่ง: ปรัชญาศาสนา : กังวล ความ ศึ ดและความเชื่อของมนุษย์ (2009) โดยสุภาณี ตบักเกียรติ์ , ปรัชญาศาสนา (1979) โดย Harun Nasution, ศาสนา

---

2 มานา พลังที่มองไม่เห็น พลังเวทียม นตร พลัง ลึกลับ สิ่ง ที่มองไม่เห็นได้คือผลกระทบ

3 Harun Nasution, Philosophy of Religion, จาการ์ตา, Crescent Star, 1979, p. 28

4 Komarudin Hidayat และ Muhmmad Wahyuni Nafis, Future Religion: Pernal Philosophy Perspectives, Jakarta, Paramadina, 1995, p. 35-36

36 Al-AdYaN/Vol.IX, NO.1/มกราคม-มิถุนายน/2014

ม.บ.ชาลฎี น สม โภษะเจ้ า.....

อนาคต: Perennial Philosophical Perspectives (1995) โดย Komarudin Hidayat และ Muhammad Wahyuni Nafis, Problems in the Philosophy of Religion (2003) โดย Jhon K. Roth, ปรัชญาศาสนา (1970) โดย HM รัชฎี ปัญหา เชี ฎปรัชญา (1984) โดย Titus et al, ปรัชญาพระเจ้ าร่วมสมัย (1994) โดย Louis Leay SJ, Tahafut Al-Falasifah (1968) Kaya Alghazali, มุมมองที่เข้าใจ J DQG (YDOXDWLQJ 7RGD\¶V) (1984) โดย Norman L. Geisler และ Williams D. Watkins, Conversations with Sidney Hook About 4 Problems of Philosophy (1980) โดย Harsa W. bachtiar, Introduction to Religious Philosophy (1960) โดย Gaddes MacGregor, Modern Philosophy: From Machiaveli to Nietzsche (2004) โดย F. Budi Hardiman, Alam Mind Greece (1986) โดย Muhammad Hatta, Divinity in the Study of Perennial Philosophy: Reflections on Religious pluralism in Indonesia (2006) โดย Arqom Kuswanjono, Philosophy of Religion (1992) โดย H. + DPJDK<D TXE 2. เล้ ทางการวิ จัย การวิ จัยนี้ ฎ เน้ ฎการตามข้ ฎตอนต่อไปนี้ : การเก็บรวบรวมข้ ฎมู ล. ข้ ฎตอนการ รวบรวมข้ ฎมู ลนี้รวมท้ ฎการค้ ฎนหาวรรณกรรมหรือข้ ฎมู ลที่เก้ ฎยข้ ฎอง ฎบธึม ฎไม่วาโดยตรงหรือโดยอ้ ฎม ข้ ฎมู ลนี้ได้ม้ ฎจากการศ้ ฎษา ฎวรรณกรรม ข. การประม ฎผลข้ ฎมู ล ข้ ฎตอนการประม ฎผลข้ ฎมู ลนี้ รวมท้ ฎการประยุกต์ใช้วิ ฎการวิ จัยเพื่อประม ฎผลข้ ฎมู ลที่มีอยู่ ' ข้ ฎมู ลได้รับการประม ฎผลในลักษณะที่สาม ฎารถเข้าใจและเข้าใจได้เป็น ระบบที่สม ฎบูรณ์

ค. การนเสนอผลงานวิ จัย ในข้ ฎตอนการนเสนอผลงานวิ จัย ผลลัษณ์ของการ ประม ฎผลข้ ฎมู ลข้ ฎางต้ ฎจะถู ฎนเสนอ เพื่อให้ม้ ฎการจ้ ฎตม มมองที่ เป็นระบบเก้ ฎยกับแนวความคิด ฎเก้ ฎยกับความเป็นพระเจ้ ฎตลอด ฎประวัติ ศาสตร์ของม ฎนุษย์

3. การวิ ฎเคราะห์ผลการวิ จัย การ ศ้ ฎษาที่ใช้วิ ฎการวิ จัย เชี ฎปรัชญา กล่าวคือ วิ ฎธี อเก้ ฎจวิ ฎทาง ฎประวัติ ศาสตร์ผ่านการทบทวนวรรณกรรม วิ ฎการที่ใช้ ได้แก่: วิ ฎการตีความ

ม.บ.ช.ร.ด. น.สม. โทษพระเจ้ ๑.....

๖. นี้เป็นสิ่ งส คัญที่จะใช้ในการส รวจข้ อมู ลที่มีอยู่ 'และเปิ ดเผย ความหม ยและแตกต่างที่มีอยู่ 'ในนี้ น.ด้ วยการประกยุกตใช้วิ ธีการ ตีความนี้ หวังว่าจะได้รับภาพที่ถู กต้ องและสม บู รณย์ของปัญหาของแนว ความคิ ดของพระเจ้ ๑ตลอดประวัติ ศาสตร์ของม.บ.ช.ร.ด. น.

ด้ วยวิ ธีการตีความนี้ จะมีการแสวงหาความคาคหวังของ (เรี 'ม.ด้ ๒) ที่สาม รกช้ ๒ข้ นตอนการพัฒมาของแนวความคิ ดของพระเจ้ ๑ตลอด ประวัติ ศาสตร์ของม.บ.ช.ร.ด. น. ๖.๖ ธีการเหนียว

๖. นี้หม ยความว่าระบอบวัตถุที่ งหม ดก็เกี่ยวกับแนวคิ ดของพระเจ้ ๑ใน ปรชญาศานาได้รับการศึ ษาเป็น กรณศึ ษา ษา เพื่อสังเกตและวิ เคราะห์ แนวคิ ดหลักและความสั มพันธ์กับผู อื่ น (อุปนัย) เพื่อให้สาม รกช้ ๒ได้ว่า เป็นการสังเคราะห์ ค.๖ ธีเปรียบเทียบ ๖. นี้มีวิ ดตุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบแนวความคิ ดของพระเจ้ ๑ที่มีอยู่ 'ตลอดประวัติ ศาสตร์ของม.บ.ช.ร.ด. น.

จุดมุงหม ยคือการระบุดี อติและข้ อเสี่ยของแนวความคิ ดเกี่ยวกับความ เป็นพระเจ้ ๑ที่ศึ ษา ซึ่ 'งผลที่ได้จะสะท้ ๑นให้เห็นในการประเมิ ๒

C. ผลลัพธ์และการอภิ ปราย

ดังที่ได้ธึ บายไว้ก่อนหน้ ๑นี้ว่าม.บ.ช.ร.ด. น.๑แต่เรี 'ม.ด้ ๒ของ ประวัติ ศาสตร์แห่งความคิ ดได้ถูกรบทึ งการมีอยู่ 'ของพลังที่เอาชเนม.บ.ช.ร.ด. น.บางสิ่ 'งที่ถือว่ามี ๑นากุอย่าง สาม รกช้ ๒ความคิ ดหรือความซั ม ๑และสาม รกช้ ๒ อธิ ๑ษฐ ๑นและความปรารภนาได้ ๑นี้แสดงให้เห็ มว่า ม.บ.ช.ร.ด. น.ได้ครอบครองความรู 'เกี่ยวกับพระเจ้ ๑ด้ ๒งแต่อายุข้ ๑น ๑ย สั งคมม.บ.ช.ร.ด. น.ในสถานที่ต่างๆ ๑ระหนั กสิ่ 'งการมี อยู่ 'ของอ.๑น ๑นเห็นอธรรม ๑ชาติ ซึ่ 'งชาวเมลานีเซียเรียก ว่า

⁵ ชาวญี่ปุ่นเรียก ม.๑ว่า kami, ชาวอิ ๑นเดียเรียก ว่า hari, ชาวเม ๑ริ กันอิ ๑นเดียเรียก ว่า wakan, orenda และ maniti และในภาษาชาว อิ ๑นโดนีเซียเรียก ว่า

ม.บ.อา.ร.ด. น.สม. โภท.พระเจ้ า.....

โชค 6 ที่พวกเขาเชื่อว่ากองกำลังเหล่านี้อยู่ในสถานที่บางแห่ง เช่น หิน น ตี นไม้ใหญ่ สัตว์ หรือภู เขา ความรู้ ้ สื่ กและความเชื่อในการด รงอยู่ 'ของพระเจ้า ้า ผู้ ้ ยี 'งใหญ่และสูง งส่ง ซี้ 'งรู ดอส์ ฟ้ออโตเข้า ้า ที่ งและควบคุมโดยมนุษย์ไม่ได้ นี้ นเรียกว่า เลวรี่ าย ซี้ 'งเป็นพี ฐ านของทุกศาสนา 7

พลังเหนือธรรมชาติที่กล่าวถึง ขั้ ้างต้ น ยกเว้ นในศาสนา ดี กด บรรพ์ เรียกว่าพระเจ้า ้า แนวความคิด ดเกี่ยวกับพระเจ้า ้ามีหลายรู ป แบบ เช่น คนที่เชื่อใน เทวณิ ยม แต่ไม่'ไซใน เทวณิ ยม หรือ เทวโลก แต่ ไม่'เชื่อใน เทวณิ ยม แนวคิ ดเหล่านี้จะอธิ บายได้ดังนี้ 1. เทวณิ ยม

เทวณิ ยมเป็นโรงเรียนหรืออุดม การณ์ที่ยอม รับว่าพระเจ้า ้าเป็นบุคคลและ อยู่ 'เหนือธรรมชาติ และมีส่วนร่วมอย่างถาวรในการสร้ างโลกจากความว่างเปล่า ผ่าน การ กระท ของผู้ ้สร้ างอิ สระของพระองค์ ความสั มพันธ์ ระหว่าง พระเจ้ ้ากับมนุษย์สาม รกสร้ างขี้ ้ นได้ 8

Aaron Nasution dDODP EXNXQ\Ð ³IDOVDIDW DJDPD¥ อธิ บายว่าเทวณิ ยมเห็นด้ วยกับเทวณิ ยม ถือได้ว่าพระเจ้า ้าอยู่ 'เหนือ ธรรม ชาติ ระบู่พระเจ้า ้าแม่จะอยู่ 'นอกธรรม ชาติ แต่ก็ใกล้เคียง ธรรม ชาติเช่น กัน ตรงกันขั้ ามกับลัทธิเทวณิ ยม เทวณิ ยมกล่าวว่าหลังจากการทรงสร้ างของ พระเจ้ ้า ธรรม ชาติไม่ได้อยู่ 'ภายใต้พระเจ้า ้าอีกต่อไป แต่ยังคงมีอยู่ 'พระเจ้า ้าเป็น สาเหตุของทุกสิ 'งที่มีอยู่ ในโลกนี้

ทุกอย่งขี้ ้ นอยู่ 'กับสาเหตุนี้ พระเจ้ ้าเป็นพี ฐ านของทุกสิ 'งที่มีอยู่ 'และ เกิ ดขี้ ้ นในโลกนี้ โลกนี้ไม่'สาม รกถ รงอยู่ 'และอยู่ 'ได้โดยปราศจาก พระเจ้ ้า พระเจ้ ้าเป็นผู้ ้ซี้ นจักรวาลนี้โดยตรงอย่างต่อเนื่อง9

6Harun Nasution, Philosophy of Religion, จาการ์ตี ้า, Crescent Star, 1979, p. 28

7ฤ Komarudin Hidayat และ Muhmmad Wahyuni Nafis, Future Religion: Pernial Philosophy Perspectives, Jakarta, Paramadina, 1995, p. 35-36

8 Arqom Kuswanjono, Op . Cit . หน้า ๑ 29. และดูใน Louis O. Kattsoff, Introduction to Philosophy, ยอกยาศาร์ต, Tiara Wacana Yogya, 1987, p. 446. และยังเห็นใน Titus et al, Problems of Philosophy, Jakarta, Bulan Bintang, 1984, p. 442.

9 ฤ Harun Nasution, Philosophy of Religion, Jakarta, Crescent Star, 1979, p. 42.

ม.บ.ชาลฎิ น สม โภษะเจ้ ำ.....

นอกจากนี้ Harun Nasution ระบุว่าในการท ความเข้ ำใจเกี่ยว
 กับเทวนิ ยม ธรรม ชาติไม่ได้หมุ่ เวียนตามกฎหม ยและระเบียบที่ไม่
 เปลี่ยนแปลง แต่หมุ่ เวียนตาม พระประสงค์ของพระเจ้า ำ ดังนี้ น
 เทวนิ ยมจึ่ งตระหนักถึง การมีอยู่ 'ของ PX¶MLJDW
 'DODPWHLVPHGRDMXJDPHPSX\DLWHPSDW เทวนิ ยม ของ
 เทววิ ทยาสาม ารท แยกได้หลายประเภท แบ่งแยกได้ในแง่ของ
 ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า ำ และความสัมพันธ์ของพระองค์กับธรรม ชาติ
 ตามสุภามิ ตบัคเทียร์ นักเทววิ ทยาส่วนใหญ่เชื่อว่าสาธาธรรม ชาติมี
 จริ ง ในขณะทีคนอื่นอื่ างว่ามันเป็นนาม ธรรม ซึ่ งมีอยู่ ในความคิด ด
 และความคิ ดเท่านั้น น พวกเขาส่วนใหญ่เชื่อว่าพระเจ้า ำ ไม่เปลี่ยนแปลง แต่
 บางคนก็ได้รับอิ ทริ พลาจากลัทธิเทวโลก10 ดังนี้ นพวกเขาจึ่ งกล่าวว่ำ
 พระเจ้า ำเปลี่ยนแปลงในบางวิ ธี นักเทววิ ทยาบางคนโต้แย้ง ว่ำพระเจ้า ำ
 เป็นเจ้ ำ ทรงสร้ างธรรม ชาติและด รงอยู่ กับธรรม ชาติเสมอ ในขณะที่
 คนอื่นๆ เชื่อว่าธรรม ชาติต้ องมีจุดเรี 'มต้ นที่ต่างออกไป 11 ความแตก
 ต่างที่โดเด่นในเทวนิ ยมคือระหว่างศาสนายิ วกับศาสนาอิ สลามในด้ ำ น
 หนึ่ง 'งกับศาสนาคริ สต์นิกายออร์ โธดอกซีในอีกด้ ำ นหนึ่ง 'ง ในความเชื่อ
 ของชาวยิ วและมุ สลิ ม พระเจ้า ำคือองค์เดียว ในขณะที่ในศาสนา
 คริ สต์ พวกเขาเชื่อว่าพระเจ้า ำคือบุคคลสามคน (ตรีเอกานุภาพ)

แนวความคิด ดเกี่ยวกับเทวนิ ยมในศาสนาอิ สลามและศาสนา คริ สเตียนและยิ ว.

ก. แนวความคิด ดเกี่ยวกับเทวนิ ยมในศาสนา

อิ สลาม บุคคลอิ สลามที่เสนอแนวคิ ดเกี่ยวกับเทวนิ ยม
 ได้ แ่ อัล-ฆอซาลี12 ตามที่เขากล่าว อัลลอฮ์ทรงเป็นวัตถุเดียวและเป็นผู้
 สร้ างธรรม ชาติและมีบทบาทอย่างแข็งขันใน

10Pantheism ม จากคำว่า pan (ทั้ งหม ด) และ theism (เข้ ำใจความเป็นพระเจ้า ำ)
 ความเชื่อว่ำพระเจ้า ำอยู่ ในทุกสิ่ 'ง และทุกสิ่ 'งคือพระเจ้า ำ Arqom Op. ซึ่ ก. หน้า 130
 11Proverbs Bakhtiar, Philosophy of Religion: A Tour of Human Thought and Belief,
 จาการ์ ตา, Rajawali Pers, 2009, p. 81 12เขาคือ Abu Hamit Muhammad bin
 Ahmad Algazali ชื่อ hujjatul Islam เที ดใน 450 H ใน Tus เมืองเล็ก ๆ ใน Khurranan
 (อิ ร่าน) คพุ ฒของ Al-Gazali บางคร้ งออกเสียงว่ำ al-Ghazzali (demhan two
 z) โดยกรทวิค ุ ฒ z คพุ ฒของ Al-Ghazali จะถู กนม จากคว่ำ ghazzal ซึ่ 'งหม ยยิ่ งเครื่อง
 ปั่นด้ ำ ยเพราะงานของพ่อของ Al-Ghazali คือการปั่นเส้น ด้ ำ ยขนสัตว์ในขณะที่ Al-Ghozali กับ
 หนึ่ง 'ง z ถู กนม จากคพุ ฒ ของ Ghazalah ชื่อทีเกี ฒของหมุ่ 'บิ่ ำ น Al-Ghazali ถู
 Ahmad Hanafi, Introduction to Islamic Philosophy, Jakarta, Crescent Star, 1987, p.
 135 40

ม.บ.ฮาดุติ น.สม โภษะเจ้า ๑.....

ควบคุมธรรมชาติ พระเจ้า สรรค์ งามธรรมชาติจากความว่างเปล่า
ดังนั้น ตาม Al-Ghazali ปาฏิหาริย์ ยี่สิบ ึ่งเป็นเหตุการณ์ธรรมชาติเพราะพระเจ้า ำ
สามารถเปลี่ยนแปลงกฎธรรมชาติที่ถือว่าเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ตามคกล่าวของอัล ขอซา
ลี เนื่องจากพระองค์ทรงมือ นาทุกอย่างและมีเจตต บงกัสมบุ รณ์ พระเจ้า ำ
จี งาม ารเปลี่ยนแปลงการสร้ งามสรรคัที่ งาม ดของพระองค์ตาม พระประสงค์
ของพระองค์ได้ 13

ตามสุภามิ ตบักเกียรติ อัล-ขอซาลีในบ้ นปลายชีวิต ดของเขานี้ นยี่
ถึ งามความยี่ ึ่งใหญ่ของพระเจ้า ำ พระเจ้า ำอยู่ ึ่งใกล้พระองค์มาก ในการอธิ ษฐาน
ไม่จ้ เป็นต้ องใช้เสียงและการเคลื่อนไหวของริ มฝีปาก ส หรับ Al-Ghazali ความ
ใกล้ชึ ดของพระเจ้า ำในเวลาเดียวกันเป็ ดม้่านแห่งความรู ำ

อัล-ขอซาลีเป็นผู ำแสวงหาความจริง ึ่งสูง ึ่งสุด ประการแรก อัล-ขอซาลีเชื่อว่า
ความจริง งามสามารถได้รับผ่านประสาทสัมผัส ำส ้อย่างไรก็ตาม ตามที่เขาพู ด ม้นกลับ
กลายเป็นเรื่องโกหก ที่ ึ่งนี้เพราะว่าดวงตาเมื่อม ้องดู ดวงจันทร์จะมีขนาดใหญ่เท่ากับ
ลู กบอล ในแง่ของขนาดของดวงจันทร์นี้ นเกือบจะเท่ากับโลก ประการที่สอง เขาให้
เหตุผลว่าความรู ำที่ได้จากเหตุผลสามารถเชื่อถือได้ เพราะเหตุผลสามารถระบุได้ว่าดวง
จันทร์มีขนาดใหญ่กว่าลู กบอลมาก ้อย่างไรก็ตาม จากชึ ้อมุ สของ Al-Ghazali
ความรู ำที่ได้รับจากเหตุผลก็ไม่สามารถเก็บไว้ได้ เพราะเมื่อคนๆ นึ ึ่งฝัน เขารู ำ
สึ ทริ ึ่งๆ ว่าเขาก ึ่งประสบกับเหตุการณ์ในความฝัน อันที่จริง ึ่งเมื่อเขาตื่น
ชึ ำ เหตุการณ์ในความฝันเป็นเพียงภาพลวงตา

ดังนั้น น อัล-ขอซาลีจึ ึ่งพยายามค้ นหาความรู ำที่เป็นความจริง ึ่งและไม่'
อาจสงสัยได้ ความรู ำดังกล่าวเป็นความรู ำที่ตรงจากแหล่งของพระเจ้า ำ
จี ึ่งไม่ม้่านบ้่านระหว่างผู ำ ึ่งรับใช้แห่งความรู ำ ึ่งกับผู ำม้ความรู ำอีกต่อไป

นี่คือลึ ึ่งที่อัล-ขอซาลีกล่าว ความรู ำที่สามและส คัญที่สุด ดังนั้น นสุภามิ ตบาคาเกียรติ
จี ึ่ง จอริ บาย

ความรู ำดังกล่าวเป็นเหมือนแสงสว่างที่สาม ารณเป็ ดเผยความลับของ
ธรรมชาติและพระเจ้า ำได้ คคิใช้โดย Al-Ghazali คือ kasb (การเป็ ดม้่าน) คือการ
เป็ ดม้่านระหว่างเขากับพระเจ้า ำเพื่อที่จะไม่ม้ความรู ำที่ซ่อนอยู่ ึ่งระหว่างเขากับ
พระเจ้า ำ ส หรับอัล ขอซาลี ความรู ำนี้เป็นความรู ำที่เขาปรารถนา ้อย่างไรก็ตาม ไม่'

13Ibid.

ม .บารุติ น สม โภชพระเจ้า ำ.....

ทุกคนที่ได้รับความรู้ ำนี้ น มีเพียงบางคนเท่านั้น บที่จะบรรลุถึง าระดับนี้ น คือ สุพี

ในศาสนาอิสลาม ความชัดเจนของพระเจ้า ำคือหนึ ึ่งเดียว เช่นเดียวกับ ความเหนือธรรมชาติและมีอยู่ ำจริ งที่อธิ บายไว้ในอัลกุรอานหลายบท รวมถึง ง Qul Huwa Allah Ahad ความหม ย NDWDNDQODK

ZDKDL 0XKDPPDG 'LD \$OODKGDODK VDWX¥ (QS. 112 : 1).

การอยู่ ำเหนือของพระเจ้า ำอธิ บายไว้ในตัวอักษร AI-\$¶UDI D\DW ซึ ึ่ง หม ยถึ ง VHVXQJJXQ\D7XKDQNDPXDGDODK\$OODK\DJWHODK ทรงสร้ างพี ำสวรรค์และแผ่นดิน นหกครั ึ่ง แล้ ำวพระองค์ EHUVHPD\DP GL DWDV µ\$U\¥ ความด รงอยู่ ำของพระเจ้า ำได้อธิ บายไว้ในเสียงของกอฟ ำ ชั ำ 16 ซึ ึ่งแปลว่า ³GDQ VHVXQJJXKQ\DNNDPLWHODK

สร้ างม นุษย์และรู้ ำว่าหัวใจของเขากระซึ บและเราใกล้ซึ ดกับเขาม ำกว่า เล้ นเลื้อด OHKHUQ\D¥ ส ำหรับกลอนที่แสดงพร้ อมกันว่ำพระเจ้า ำเป็นที่ ำงที่ อยู่ ำเหนือและอม ำะคือตัวอักษรของ Yunus ชั ำ 3 ซึ ึ่งแปลว่า ³แน่นอน พระเจ้า ำ

ของคุณคือพระเจ้า ำผู้ ำ ทรงสร้ างซึ นพี ำที่ ำหลายและแผ่นดิน นใน นหกครั ึ่ง จากนี้ นพระองค์ทรง

EHUVHPD\DPNHPXGLDQEHVHPD\DPGLDWDVµ\$U\XQWXNPHQJDWXU

VHPXD XUXVDQ¥. ตามสุภำชิ ำ Bakhtiar จุดีเรี ำ 'นตั นของชั ำ อนึ PHQMhODVNDQ EDKZD 7XKDQ EHUDGD GL \$U\ \DQg แสดงให้้ ำเห็นว่า พระเจ้า ำอยู่ ำห่างไกลจากธรรมชาติ ำอย่างไรก็ตาม ในตอนที่ ำยของโองการนี้ พระองค์ทรงจัดการกั ำจากรำ ำงม ดชึ ึ่งแนบว่ำพระเจ้า ำเป็นเจ้ ำทางใส่ใจกับ ำธรรมชาติเสมอ (ชั ำนิรันดร์) ดัังนี้ นชั ำ อนึ ำงยังนับว่ำพระเจ้า ำเป็นที่ ำงที่อยู่ ำเหนือธรรมชาติและอม ำะ นี้คือภาพของเทวนิ ยมในศาสนาอิสลาม

ข. แนวคิ ดเทวนิ ยมในคริ สต์ศาสนา Augustine15

เป็นหนึ ึ่งในผู้ ำ นของลัทธิเทวนิ ยมในศาสนาคริ สต์ ส ำหรับออกั สติน พระเจ้า ำมีอยู่ ำจริ ง ไม่'สร้ าง ไม่เปลี่ยนแปลง นิรันดร์ เป็นส่วนตั ว และ

¹⁴สุภำชิ ำ Bakhtiar, Op, Cit, p. 83. การอ่านที่ใ้ ำใน al-Ghazali, AI ม,น กิ ช มั น อัล-ดัลล, ไคโร: ดาร์ อัล-กุฎู บ อัล-หะดีษะฮั , 1974, หน้า ำ 59

15ออกุสตีนิสเคี ดัที่ตักัสตา ำมูมีเดีย (ปัจจุบันคือแอลจีเรีย) เมื่อวันที ำ 13 พฤษจึ ำ ำ 354 พ้องของเขำชื่อแพทริเชียส เป็นชั ำ ำราชการในจักรวรรดิโรมัน ซึ ึ่งยังคงเป็นคนนอกศาสนำจนกระทั่ง เขำเสียชีวิต ำในปี ค.ศ. 370 โมนิกำเป็นชื่อม ำรดำของเขำ เป็นผู้ ำบิ'ศรัทธำ คริ สเตียน. ำ Ahmad Tafsir, ำปรัชญำทั่วไป; จิ ำตใจและหัวใจตั ำงแต่ Thales จนถึ ง James, Bandung, Rosdakarya Youth, 1990, p. 72 42

ม.บ.ช.ร.ด. น. สม. โภช.พระเจ้ ำ.....

ผู้ ำปถัมภ์และหากมีระเบียบโลกทางศีลธรรมและชีวิต หลังจากความตาย แต่ใน
ขณะเดียวกันก็แปลออกมาที่ทั้งหมดนี้เป็นเพียงความปรารถนาของเราเอง 19

VHQGLUL¥

อันที่จริง ฟรอยด์ตั้งข้อสงสัยว่าศาสนาของมนุษย์เป็นเพียงการสะท้อน
และความปรารถนาเท่านั้น จากนั้น ความปรารถนาก็เป็นรูปเป็นร่างด้วยรูปแบบ
นามธรรม

การวิพากษ์วิจารณ์ของเจมส์ จาก Karl Marx 20
ตามศาสนาของ Marx คือส่วนที่ทุกขั้วของกรรมกร พวกเขาไม่สามารรถที่จะ
โครงสร้างทางศาสนาที่เป็น EHLWX NXDW VHKLQJJD PHUHND PHQFDUL
NHNXDWDQ VXSHUQDWXUDO¥

เพื่อช่วยพวกเขาจากที่นี้เทพเจ้าที่เหมือนจะสมกับความตั้งข้อสงสัยของพวกเขา จากที่นี้
พระเจ้าผู้ยากจนคือผู้บังคับผู้ที่ถูกกดขี่พระเจ้านั้นเข้มแข็งและ
ยุติธรรม พระเจ้าของพวกเขาคือผู้รักสันติ 21 ตามคำกล่าวของมาร์กซ์ หาก
ลัทธิสังคมนิยมเกิดขึ้น จะไม่มีใครหิวโหยและไม่มีใครถูกกดขี่ ศาสนาจะ
ตายด้วยตัวเองเช่นเดียวกับรัฐ Marx. กล่าว

ค. แนวความคิดของเจมส์ในศาสนาวิ

Ibn Maimun เป็นนักเทววิทยาในศาสนาวิ

ตามคำกล่าวของ ibn Maimun พระเจ้าครอบคลุมทุกตำแหน่งที่มีความสำคัญ
ไม่มีตัวตนและไม่มีความกายภาพ และไม่เหมือนกับสิ่งมีชีวิตใดๆ กล่าวโดยย่อ เมื่อมี
คนพูดถึงพระเจ้า เขาสามารถใช้คุณสมบัติเชิงลบเท่านั้น ในกรณีนี้
พระเจ้าอาศัยเหนือธรรมชาติ ดังนั้น อิบนุ มัยมุน ได้อธิบายความหมาย
พระเจ้าที่ไม่ใส่ใจ

19Amsal Bakhtiar, Op.Cit. อิม 86-87.

20คาร์ล มาร์กซเกิดในเมืองเทรียร์ เยอรมนีตะวันตก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.
2361 ในครอบครัวชาวยิว พ่อของเขาคือนายทนายความ เมื่ออายุได้ 6 ขวบ เขาก็
ย้ายมาอยู่กับครอบครัวที่สตุทท์การ์ทในปรัสเซียตอนกลาง เขาสนใจในปรัชญา
แห่งรุ่งอรุณแห่งวัฒนธรรม มาร์กซมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ในกรุงปารีส และใน
ที่สุดเขาก็ถูกบังคับให้หนีไปบรัสเซลส์และจากนั้นไปลอนดอน ซึ่งเขาเสียชีวิต ในปี 2426 ดู
Hery Hamersma ใน Figures of Modern Western Philosophy, Jakarta, Gramedia,
1986, p. 67-68 21สุภาภรณ์ ทัศนัยกุล อปท. หน้า 87 22Harsa W. Bachtiar, Conversation
with Sinney Hook About 4 Philosophical Problems, จาการ์ตา, Djambatan,
1980, p. 129.

ม.บ.ชาลส์ น.สม โภชพระเจ้า ๑.....

สภาพความเป็นอยู่ 'คอรื ษฏ านของเขาไม่ได้รับคตบหรือ? ก็พระเจ้า ำให้ความสนใจกับ
ชะตากรรมของสิ 'งมีชีวิต ฑของเขาและได้ ยี นคอรื ษฏ านของเรา
ดังนี้ น อิบนุ มัยมุญี ังตอบค ฎาม

หลักฐ านที่แสดงว่าพระเจ้า ำให้ความสนใจกับชะตากรรมของสิ 'งมีชีวิต ฑของ
เขา ส หรับ Ibn Maimun เขาให้ความโปรดปรานแก่สิ 'งมีชีวิต ฑที่มีระดับ สิ 'งที่
ส คัญกว่าส หรับสิ 'ง ะ เป็นของชีวิต ฑ ยี 'งได้ม ำง่าย และถู กกว่า ในทางกลับ
กัน ยี 'งมีความจ ะ เป็นนั อยเท่าไรก็ยี 'งหายากและมีราคาแพงกว่าเท่านี้ น ดัง
นี้ น ตามคกล่าวของอิบนุ โมมุน พระเจ้า ำเป็นห่วงความตึ ังการของสิ 'งมีชีวิต ฑ
ของพระองค์ม ำก

หากสังเกตดีๆ จะเห็นว่าจากนักปรัชญาที่ ังสามของศาสนาต่างๆ ขั ำงต้ น
มีหัวขั ำ ก้าวไปที ำเชื่อมโยงความคิ ฑของพวกเขา อัล-ฆอซาลี ออกัสติน หรืออิบนุ โมมุน
ต่างก็กล่าวว่ำพระเจ้า ำในนั ำหานั ำ นอย 'เหนือธรรมชาติและห่างไกลจากความรู ำ
ของมนุษย์ ำอย่างไรก็ตาม เมื่อพี ำจรรณจากแง่มุมของการกระทำของพระองค์
พระเจ้า ำมีอยู่ ำจรี ังในธรรมชาติและเมื่กระทำต้งดู ำและชะตากรรมของสิ 'งมีชีวิต ฑ
ของพระองค์

ความคิ ฑหรือแนวความคิ ฑของเทวนั ำ ยมขั ำ ำงต้ นมีปัจ ำจยบวกลหลาย
ประการและไม่ ำสาม ำรณแยกออกจากการวิ ำจรรณได้
ตามสุภำชิ ฑ Bakhatiar ขั ำ อมู ลเชี ังบวกที่พพบในเทวนั ำ ยมสาม ำรณเสนอได้
ดังนี้ :

นักคิ ฑส่วนใหญ่ตระหนักถึ ังการมีอยู่ ำของความเป็เจริ ังสุ ังสุดที่
จ ะ เป็นต้ ำงเชื่อ ต่างจากกรณั ำที่มีเทวนั ำ ยมทางคิ ฑธรรม ที ำไม่ ำสาม ำรณระบุได้ชัดเจน
และสาม ำรณสืบยั ำ อนทึม ำของมันได้
ในขณะที่ยัวกัน เทวนั ำ ยมทางคิ ฑธรรมสาม ำรณระบุและสืบหาที่ม ำของมันได้ นั้นคือ
พระเจ้า ำ เทพเจ้า ำแห่งเทวนั ำ ยมเป็นจุดสุ ังสุดของความสมบู ำ รณั ำทางคิ ฑธรรมและ
ควรรค่าแก่การบู ำ ซำ กั ำยที่สุดแล้ว ำเทพเจ้า ำแห่งเทวนั ำ ยมก็เป็คนกั ำชัดเจน จึ ัง
ไม่ ำนำเปลกใจที่มีนักเทวนั ำ ยมที่เต็ม ำใจเสียสละตนเองเพื่อเทววิ ำ กยา เช่น ม ำรณสักขี

เมื่ ำ ว่ำเขาจะให้ขั ำ อมู ลที่มีค่า แต่เทวนั ำ ยมก็ไม่ ำลืมที่จจะวิ ำ กษำ
วิ ำ จรรณั ำกั ำ จรรณั ำที่เฉียบแหลมที่สุดคนหนึ ำ ัง Sigmund Freud เขำกล่าวว่ำ
ZHVD\WRRXUVHOI จะตึม ำกถึ ำม Gad ชี ังเป็นกั ำ ังผู้ ำสรึ ำงโลกและควำ
เม ำ ตตากรุณำถึ ำ ม

²³ สุภำชิ ฑ Bakhtiar, Op. Cit. หน้า ำ 85.

ม.บ.อาชญากรรม น.สม.โทษประหารจำคุก.....

ระเบียบโลกทางศีลธรรมและชีวิตในอนาคต แต่ในขณะที่เดียวกันมันก็มีมาก
RGGWKDWWKLVLDVDOOMXVWDVZHVKROGZLVKLRXUVVHOIYHV¥

NLWD ผู้ ดกับตัวเองว่า คงจะดีมี มากถ้า มีพระเจ้า อดงค์เดียว ผู้ สรี ่าง
ธรรม ชาติและผู้ มีพระคุณ และถ้า มีระเบียบโลกทางศีลธรรมและชีวิต ๓
หลังความตาย แต่ในขณะที่เดียวกันก็แปลกมากที่เราดี อดงค์ทำ ้งหม ดนี้
24

VHQGLUL¥

อันที่จริง ้ง ปรอยด์ดี อดงค์กล่าวว่ศาสนาของม บุษย์เป็นเพียงการสะท ้อน
และความปรารถนาเท่านั้น น จากนี้ นความปรารถนาก็เป็นรูป เป็นร่างด้ วยรูป เป็นแบบ
นาม ธรรม

การวิ จารณ์เทวนิ ยมอีกประการหนึ่ง ึ่งคือมันมาจาก Karl Marx.25 ตาม
ที่ Marx กล่าว ศาสนาเป็นส่วนที่ทุกข์ทรม านของกรรม ทร พวกเขาไม่สาม ารต่อสู้ ักับ
โครงสร้าง ่างคลาสที่เป็น EHJLWX NXDW VHKLQJJD PHUHND PHQFDUL
NHNXDWDQ VXSHUQDWXUDO¥

เพื่อช่วยพวกเขา จากที่นี้เทพเจ้า ่าที่เหมือน ะสมกับความดี อดงค์ของพวกเขา จากที่นี้
พระเจ้า ่าผู้ ้ายากจนคือผู้ ้มั่งคั่ง ผู้ ู้ญ กกดขี่ พระเจ้า ัน นเข้ มแข็ง และ
ขุนศึก ก พระเจ้า ่าของพวกเขาคือผู้ ู้รักสันติ 26 จากคกล่าวของมาร์ กซ์ หาก
ลัทธิสังคมนิ ยมเกิด ด้ขึ้น ึ่งจะไม่ม ีใครหิวโหย และไม่ม ีใครถูกกดขี่ ศาสนาจะ
ตายด้ วยตัวมันเองเช่นเดียวกับรัฐ มาร์กซ์กล่าว

การวิ พากษ์วิ จารณ์ของ Freud และ Marx ั้ง ่างด้ นเป็นการม อด
ความเป็นจริง ้งของพระเจ้า ่าผ่านการวิ เคราะห์ จิ ติวิ ทยา และสังคม วิ ทยา
ด้ังนี้ น มาร์กซ์จึ ึงต่อด้ าศาสนาอย่างม าก ึ่ง ึ่งในขณะที่ นก็เป็นทุกข์ส หรือ
คนตัวเล็กๆ แต่ได้ด้ ให้นายทุนและนักบวชม ั่งคั่งร วยขี ึ่ง น

24Amsal Bakhtiar, Op.Cit. อัม 86-87.

25คาร์ ล มาร์กซ์เกิด ด้ในเมืองเทรียร์ เยอรม นีตะวันตก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม
พ.ศ. 2361 ในครอบครัวชาวยิว ัวพ่อของเขาเป็นทนายความ เมื่ออายุได้ 6 ขวบ เขาก็ อดทนเพื่อ
เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ มาร์กซ์สืบทอด จากบิด าดของเขาสอนใจ
ในปรัชญาแห่งรุ่งอรุณแห่งวัฒนธรรม มาร์กซ์มีส่วนร่วมในค ิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ในกรุง
ปารีส และในที่สุดเขาก็ถูก ักบังคับให้หนีไปบรัสเซลส์และจากนั้น ึ้นไปลอนดอน ึ่งเขาเสียชีวิต ด้ในปี
2426 ดู Hery Hamersma ใน Figures of Modern Western Philosophy, Jakarta,
Gramedia, 1986, p. 67-68 26สุภาณี ติบค เกียรติ อด. หน้า ๑87 Al-AdYaN/Vol.IX, NO.1/
มกราคม -มิ ุนายน/2014

ม.บ.อาชฎติ น สม โภษะพระเจ้า ๑.....

สถานการณ์ในชีวิต ของม าร์ กษักระตุ้ นให้ม าร์กษัวิ เเคราะห์ปราภฏ การณ์ทาง สังคม ดังนี้ นม าร์กษัจิ งสรุปอย่างเร่งรีว่าความเชื่อในพระเจ้า ำเป็นสิ 'งที่ก ให้ ชนชั ในสังคมเดี๋ยขชาติ 'งชั ุ น

จากนี้ นม าร์กษัวิ พากษัวิ จารณ์อย่างรุนแรงต่อผู ันศาสนาเก็บลอยด์ อันที่ จริ ง ถั ำม าร์กษัตี องการอธิ บายอย่างละเอียดเกี่ยวกับนี้ อหาในพระคัม กิรี ปัญหาที่จะแตกต่างออกไป เพราะนี้ อหาของพระคัม กิรีไม่ได้ดี งใจที่จะกดขี่คนงาน ตรงกันชั ำม ยี 'งไปกว่านี้ นม ุมม องของม าร์ กษัยังแคมม ำก เฉพาะศาสนาที่มี อยุ ในยุโรปในขณะนั นเท่านั้น น

ความผิ ดพลาดของม าร์ กษัยังม องเห็นได้ในการวัดที่ใช้ ม าร์กษัวัดความเชื่อทางศาสนาผ่านิ ทยาศาสตร์เชิ งประจักษ์ อันที่จริ ง ศาสนาไม่'สาม ารวัดได้ดี วยม ำตรการเชิ งประจักษ์ ปราภฏ การณ์ ของศาสนาแก้ จริ งสาม ารวัดได้โดยใช้ม ำตรการเชิ งประจักษ์ แต่ไม่ได้ใช้เพื่อ วัดความเชื่อ ความเชื่อเป็นตัววัดความไม่'เชื่อและศรัทธา ในขณะที่ ทยาศาสตร์เชิ ง ประจักษ์เป็นตัววัดความถู กผิด มีเหตุผลและไร้เหตุผล ดังนี้ นการวิ พากษั วิ จารณ์ศาสนาของม าร์ กษัจิ งรับรี อนและล เอียงเกิ นไป

2. ลัทธิเทวนิ ยม

การไหลของเทวนิ ยมคือความเชิ ำใจหรือกระแสที่เชื่อว่าพระเจ้า ำอยู่ 'เหนือ ธรรม ชาติ พระเจ้า ำสร้ างธรรม ชาติและดู แลมัน ธรรม ชาติได้รับการตี ดตี ง กฏระเบียบในรู ปแบบของกฎธรรม ชาติที่คงที่และไม่'เปลี่ยนแปลง เพื่อให้กลไกมัน ก งานดี วยตัวเอง พระเจ้า ำเป็นเหมือน ช่างซ่อมม ำ - กาก็ไม่'แทรกแซง กระบวนการเคลื่อนไหวหลังจากน ำ - กาคม ำเวลา Deist ไม่ได้ม องว่าหนังสือเป็นการ เปิ ดเผยจากสวรรค์และไม่'มีส่วนร่วมในการอธิ ษฐ ำนแบบกลุ่ม /บุคคล เพราะเขาไม่' ตั องการม ำสการพระเจ้า ำที่ไม่'อยู่ 'ตั วย27 ม ำการกล่าวไว้ว่าเนื่องจากธรรม ชาติ ด เนื บการตามกลไกบางอย่างที่ไม่'การเปลี่ยนแปลงในเทวนิ ยมไม่'มีแนวคิ ด เรื่องปาฐ ำ หารี ยี - เหตุการณ์ที่ขัดต่อกฎแห่งธรรม ชาติ ในท ำบองเดี๋ยขกันการ เปิ ดเผยและการอธิ ษฐ ำนในเทวนิ ยมก็ไม่'จ ำ เป็นอีกต่อไป พระเจ้า ำ

27Arqom, Op . Cit . หน้า ๑ 30. อ้างใน Harun Nasution ปรัชญา ศาสนา จาคาร์ต ำ สตาร์มู , น พ.ศ. 2522 น. 40-41
Al-AdYaN/Vol.IX, NO.1/ม ำกราคม -ม ำ ฤษายน/2014

ม.บ.ชาลวดี น.สม โภชพระเจ้ า.....

ได้ให้เหตุผลแก่ มุขย เพื่อเขาจะได้รู้ ว่าจะไรดีอะไรชั่ว ดังนี้ นตามเทวนิ ยม ม มุขย และสติปัญญาของเขาสามารถจัดการชีวิตของโลกได้ 28

พวกเทววิ ทายอม รับว่าพระเจ้ าเป็นหนึ่ งเดียวและอยู่ 'ห่างไกลจาก ธรรม ชาติ และสม บู รมณ์แบบที่สุด พวกเขายังเห็นดี วยว่าไม่มีภรรยบวณ ธรรม ชาติผ่านพลังเหนือธรรม ชาติ อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ผู้ ักั ายิ งทุกคนเห็นดี วยกับการมีส่วนร่วมของพระเจ้ าใน และหลังความตาย ตามสุภามิ ๓ Bakhtiar ตามความแตกต่างเหล่านี้ deism สาม ารจ ฉ แนกได้เป็นสี่ประเภทเช่น:

ก. พระเจ้ าไม่ได้เกี่ยวข้อง ึ่งกับกฎแห่งธรรม ชาติ พระองค์ทรงสร้ าง ธรรม ชาติและก หนดเส้ นทางของมัน แต่เขาไม่สนใจว่าเกิ ๓อะไร ๓ ๓ นแล้ วหรือจะเกิ ๓อะไร ๓ นหลังจากการทรงสร้ าง ข. พระเจ้ าเกี่ยวข้อง ึ่งกับเหตุการณ์ที่เกิ ๓ ๓ นในธรรม ชาติแต่ไม่' เกี่ยวข้อง ึ่งกับการกระทำทางศีลธรรมของ มุขย ม มุขยมีอิ ๓สร:ที่จะ ก ความดีหรือชั่วเป็นตั น

ไม่ใช่เรื่องของพระเจ้ า ค. พระเจ้ าปกครอง ธรรม ชาติและในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสนใจต่อการกระทำทางศีลธรรมของ มุขย ที่ริ ง พระเจ้ าตั ๓องการเน้ นว่า มุขยตั ๓องยอม จ ๓นต่อกฎทางศีลธรรมที่พระเจ้ าได้ก ๓หนดไว้ใ้๓จักรวาล

อย่างไรก็ตาม ม มุขยจะไม่'มีชีวิต ๓ตอย ๓หลังความตาย เมื่๓คนตาย ๓ชีวิต ๓ตของเขาสี ๓ นสุดลง

ง. พระเจ้ าปกครองธรรม ชาติและคาดหวังให้ มุขยปฏิ ๓บัติตามกฎทางศีล ๓ธรรมที่ม ๓จากธรรม ชาติ มุ,ม ๓องนี้ก็คือได้ว่าชีวิต ๓ตหลังความตาย ๓ผู้ ๓กตั ๓ย้อมได้รับบ ๓เหนืจ ๓ผู้ ๓ก ๓ช่วย้อมได้รับโทษทัณฑ์

แนวคิ ๓ดเรื่องเทวนิ ยมขี้ ๓างตั ๓นยังให้ขี้ ๓อมู ๓ลเขิ ๓งสร้ างสรรค ๓ส ๓หรับความคิ ๓ดทางศาสนา อย่างไรก็ตาม ลัทธิเทวนิ ยมไม่ได้ปราศจากการ ๓วิ ๓พากษวิ ๓จารณ์และจุดอ่อน เช่น:

28สุภามิ ๓ Bakhtiar, Op, Cit, p. 89. และดู Goddes MacGregor, Introduction to Religious Philosophy, London: Macmillan & coLTD, 1960, p. 36

ม .บาฮาดูติ น สม โภชพระเจ้า ำ.....

ผลงานของความคิ ดเชิ งสร้ างสรรค้ตอความคิ ดทางศาสนา เช่น: ใน
แนวคิ ดเรืองเทยนิ ยม บกบาทของเหตุผลได้รับการหยิ บยขี ้ นมาเพื่อ
ก ความเชิ ำใจปัยหาทางศาสนาในเชิ งวิ พากษม ำกขี ้ น เช่น เกืยวกับ
ต แหน่งของ DNDO GDODP PHPEHGDNDQ PDQD PX¶MLJWDW \DQJ
VHEHQDUQ\ D GDQ
PDQDPX¶MLJWDW DQJ VHEHQDUQ\ D 'HQJDQDNDQ VHVHRUDQJPDPSX
แยกแยะระหว่างขี ำมุ ลลริ งและเกืยในแนวคิ ดเรืองเทยนิ ยม ธรรม ชาติ
ด เนิ นไปพร้ อมกัน
ระเบิยบของธรรม ชาติเป็นไปตามศรัทธาในผุ ้ควบคุมทึช นานย .30 จากแนวคิ ดนี้
การปลุ ้ เสรยอม รับการม็อย ุ่ของผุ ้ปกครองสู งสุดคือพระเจ้ ำ

แม้ ำว่าเทวนิ ยมจะให้ขี ำมุ ลเชิ งสร้ างสรรค้แก่ความคิ ดทาง
ศาสนา แต่ลัทธิเทวนิ ยมไม่ไ้ปราศจากจุดอ่อน เช่น: Deism หรือ deism ปลุ ้ เส
ปาลุ ้ หริ ย้แม้ ำว่า deism ยอม รับว่าพระเจ้ สร้ างธรรม ชาติจากความว่้าง
เปล้า ซึ ้ งหม ำความว่้างพระเจ้ สสาม รดสร้ างนี้ จากความว่้างเปล้า
ไ้ เหตุไ้ deism จึ ้ งปลุ ้ เสรความสาม รดของพระเจ้ ำ ในการขั้บ
เคลื่อนบุคคสมนนี้

ความคิ ดนี้ถือว่ำไร้เหตุผลเพราะปัยหาทึใหญ่และใหญ่กว่ำนึ บ พระเจ้ ำ
สาม รดก ไ้ นั้บประสาเรืองเล็กๆ

ข. นอกจากนึ หากพระเจ้ สร้ างธรรม ชาติ มัันกึ้หม ำงหม ำยเพื่อ
ประโยชนัของสิ ้ งมีชีวิต ติของพระองค์อย่างเน่อน เพื่อให้บสรรูป ำ
หม ำยนี้ พระเจ้ ำไม่เพ็ยงแค่ปล้อยให้ การสร้ างสรรค้ของพระองค์
สู ุญเปล้า ดั้งนึ บ พระเจ้ ำ รึ ้ งอยุ ุ่ใกล้สิ ้ งสร้ างของพระองค์
เสมอ เพื่อให้พวกเขาต เนิ นตามคเนนของพระองค์เสมอ

3. เทวโลก

Pantheism³¹ เป็นโรงเรียนหรือความเชื่อกว่ำพระเจ้ ำอยุ ุ่ในทุกสิ ้ งและ
ทุกสิ ้ งคือพระเจ้ ำ พระเจ้ ำ ขั้ ำคู ุ่กับทุกสิ ้ ง เพราะการทรงสสิ ติ ดโดยตรงและ
กระตือรือร้ ุ่ นของพระองค์ในโลกนึ้สวมอยุ ุ่ '

---

³⁰ อ้ ำง
31 ลัทธิเทวนิ ยมประกอบด้ วยคสามค คือ pan หม ำยสิ ้ งทึ ้ งหม ำ d teo หม ำยสิ ้ ง
พระเจ้ ำ และ isisim หม ำยสิ ้ งความเชิ ำใจ ดั้งนึ บ ลัทธิเทวนิ ยม หรือ เทวโลก ก็คือความเชิ ำใจว่ำทุก
สิ ้ งคือพระเจ้ ำ สุกาซิ ติบคเกืยร Op. อ้ ำง นั้ ำ 92 Al-AdYaN/Vol.IX, NO.1/บ ุคราคม -มึ ุณายน/
2014 49

ม .บาฮาดูตี ม สม โภษพระเจ้า ้า.....

แบบฟอร์ม มจรี ง ลัทธิความเชื่อส่วนบุคคลกล่าวว่าเป็นจากพระเจ้า ามัตัวตนอยู่ ' จรี ง ดังนี้ นสิ 'งที่มีอยู่ 'ก็คือพระเจ้า ้าหรืออย่างนี้ อยก็เป็นรู ุปเป็นร่างของ พระเจ้า ้ามีอภิม ม องหนี 'งก็คือว่าพระเจ้า ้าไม่'มตัวตน กล่าวคือเป็นวิ ญญาณ สากลหรือความเป็นจรี งที่ งหม ด ในม ม องนี้การด รงอยู่ 'ที่ งหม ดอยู่ ใน พระเจ้า ้า ลัทธิเทวโลกที่ งส่วนตัวและไม่'ใช้ส่วนตัว ถือว่าการมีอยู่ 'ที่ งหม ดเป็นความ จรี งอันศักดิ์ ิ สึ ทรี 'ที่มีทุกอย่าง

แนวความคิด เกี่ยวกับเทวนิ ยมในศาสนาฮิ สลาม ครี สต์ศาสนา และยุค ปัจจุบัน

ก. แนวคิด เรื่องศาสนาฮิ สลามในศาสนาฮิ สลาม ลัทธิ

เทวนิ ยมนี่เรียกว่า wahdat al-Manifest (เอกภาพของความเป็นอยู่ ') เนื่องจากตัวละครคือ Ibn Al-Arabi ระหว่าง Wahdat al-Manifest และ pantheism นอกเหนือจากความคล้ ายคลี งกันแล้ว ยังมีความแตกต่างอีกด้ วยในลัทธิ เทววิ ทยธรรม ชาติคือพระเจ้า ้าและพระเจ้า ้าคือธรรม ชาติ ในขณะที่ใน วาห์ ดัต อัล-มานิฟสต์ ธรรม ชาติไม่'ใช้พระเจ้า ้าแต่เป็นส่วนหนึ 'งของพระเจ้า ้า ดังนั้น น ใน Wahdat al-Manifestation ธรรม ชาติและพระเจ้า ้า จี งไม่'เหมือนกัน ในขณะที่ใน ลัทธิเทวโลกนี้ นเหมือนกัน แซร์ SHQJDQXW SDKDP SDQWHLVPHPHQJDWDNDQ LWX 7XKDQ¥ VHGDQJNDQ

ส หรับผู้ ้บับถือ แนวคิด ๓ wadat akjujud PHUHND EHUNDWD 3GDODP SRKRQLWXDGDVSHNNHWXKDQDQ¥³³

ข. แนวคิด เรื่องเทวโลกในครี สต์ศาสนา ลัทธิพลีอติสเป็น

หนึ 'งในร่างของเทวโลกในศาสนาครี สต์ และเขาเป็นร่างของลัทธิเทวนิ ยมที่เล็ดลอด ออกมา ครี สต์ศตวรรษที่ 3 ตามกล่าวของ Plotinus ธรรม ชาติม จากพระเจ้า ้าและ ม จากพระองค์ พระเจ้า ้าไม่'มีการแบ่งแยกและไม่'ได้มีความหม ราม ากนัก จ บวน าม ากไหลออกมา จากหนึ 'งผ่านการเล็ดลอดนั้นคือมี'เพียงคนเดียวเท่านั้น นที่สาม รงออก ม จากหนึ 'งได้ Plotinus ยืนยันว่ามี'เพียงสิ 'งเดียวเท่านั้น นที่บังคับ เรียบง่าย และ เด็ดขาด วิ ญญาณม จากที่หนึ 'ง วิ ญญาณคิ ดไปเอง

32Titus dkk, แอ้ มยิ ้ ม ชิ น,

อิม . 444 33Amsal Bakhtiar, อ พ. ชิ น,

ม.บ.อาชญากรรม น.สม. โขพระเจ้ ำ.....

ความรู้ ักิ ธิ ันและจิ ติ ญญาณนี้ ภาถิ ังพระเจ้ ำ และวัตุภักิ ุฑธิ ันมา เป็นบ่อเกิ ติแห่งความอดุมสม ุณ 34

ค. แนวคิ ติสมัยใหม่ของลัทธิเทวนิ ิยม

Spinoza³⁵ ถือเป็นปราชญ์ที่มีลัทธิความเชื่อเรื่องพระเจ้ ำสมัยใหม่' ความเชื่อเรื่องพระเจ้ ำของเขาแสดงให้เห็นโดยความเห็นของเขาซึ่ง 'งระบุว่าพระเจ้ ำก็เหมือนกับธรรมชาติและเหมือนกันนี้ อหา ตามคกล่าวของสปิโนซา ความจริง ังท้ ังหม ติคือความสามัคคี และความเป็นหนึ่ง ึ่งเดียวกันในฐ านะที่เป็นสสารเดียว ก็เหมือนกับพระเจ้ ำ และธรรมชาติ นอกจากนี้ เขายังพิ จารณาทุกสิ ึ่ง WHUPXDW\$ GDODP \$OODK- ธรรม ชาติ เป็นสัญญาของ จักรวาล NHUWDV\$ \$OODKLQLVDPDGHQJDQDWXUan ความประสงค์ของอัลลอฮ์คือความประสงค์ ของธรรมชาติ ดังนั้น นกฏแห่งธรรม ชาติจึง ึงเป็นความประสงค์ของอัลลอฮ์ การ จัดเตรียมก็เหมือนกับความ ึงเป็นอย่างยิ ึ่งเช่นเดียวกับโซคชะตา

ในที่นี้ขั ้อแตกต่างระหว่างเทวนิ ิยมและเทวนิ ิยมอยู่ 'ที่ว่า เทวพระเจ้ ำ เป็นเนื อหาส่วนบุคคลที่สร้ ้างธรรมชาติ แต่ลัทธิเทวรู ฎถือว่าพระเจ้ ำ เป็นองค์ ประกอบทั่วไป ซึ่ง ึงเป็ ติเผยตัวเองในธรรม ชาติ 37 ในลัทธิเทวนิ ิยม ทุกสิ ึ่งคือพระเจ้ ำ ไม่มี'สิ ึ่งใดรวมอยู่ ในพระองค์และ ไม่มี'ใครสาม ารอยู่ ักิ โดยปราศจากพระเจ้ ำ เทวนิ ิยมไม่ได้ระบุพระเจ้ ำด้ วยธรรมชาติ ธรรม ชาติแตกต่างจากพระเจ้ ำ เพราะพระเจ้ ำเป็นผู้ สร้ ้าง ในขณะที่ธรรม ชาติคือการทรงสร้ ้างของพระองค์ ระหว่างผู้ สร้ ้างและผู้ สร้ ้างไม่เหมือนกัน นักเทววิ ทยาส่วนใหญ่ ยอม ับว่าธรรม ชาติถู กสร้ ้างขั ้อ นจากความว่างเปล่า ในขณะที่เทววิ ทยากล่าว ัวว่าธรรม ชาติถู กสร้ ้างขั ้อ นจากพระเจ้ ำ

ปาฏิ หาริ ย์ตามเทวโลกเป็นไปไม่ได้เพราะทุกสิ ึ่งคือพระเจ้ ำและพระเจ้ ำ คือท้ ังหม ติ หากปาฏิ หาริ ย์ถู ก หนดให้เป็นเหตุการณ์ที่ละเมิ ติ ติแห่งธรรม ชาติ สิ ึ่ง นี้ไม่'สาม ารคนมาใช้ในลัทธิพระเจ้ ำได้เพราะพระเจ้ ำก็เหมือนกันกับธรรม ชาติ ดัง ัน นั ้ม'

34Ibid. และดูใน Ahmad Tafsir, Op. อ้ ้าง หน้า ำ 58-61 35ชื่อเต็ม ของสปิโนซาคือ บารุค (ละติ ิน: Benedictus, โปตุเกส: Bento) เดอ สปิโนซา เกิ ติที่ อัม สเตอร์ ติ่มในปี 1632 ในครอบครัวชาวยิ ิว ในโลกตะวันตก ปรัชญาของสปิโนซาคือได้ว่าเป็นลัทธิ ความเชื่อเรื่องพระเจ้ ำที่มีเหตุผล ุฑ Heri Mammersma, Op. อ้ ้าง หน้า ำ 15 36อ้ ้าง แล้ ิว, น. 11 37สุภามิ ติ Bakhtiar, Op. อ้ ้าง หน้า ำ 97 Al-AdYaN/Vol.IX, NO.1/ ม กราคม -มิ ุนายน/2014

ม .บาฮาดูตี น สม โทษพระเจ้ า.....

กองก ลังภายนอกที่สาม ารณัฒขวางคสังที่มีอยู่ ใต้ 38

เช่นเดียวกับเทวนี ยมและเทวนี ยม เทวนี ยมยังให้ขี ้อมู ลเชิ ง สรี ่างสรรค้แก่ความคิ ดทางศาสนา
อย่างไรก็ตาม ลัทธิบู ชาเทพเจ้ ายังมีจุดอ่อน เช่น การมีส่วนร่วมของความคิ ด
เชิ งบวก ก. Pantheism ได้รับการยอมรับว่ามีส่วนท ให้เกิ ดความคิ ดที่
ครอบคลุมและบางส่วน ข. Pantheism เน้ นย้ ึ ถึ งความยิ งใหญ่ข้ของ
พระเจ้ ้า เพื่อให้บุคคลรับรู้ ้่อย ู่เสมอว่าพระเจ้ ้าอยู่ ใกล้เขาเสมอ
ดังนั้น นขจึ ึ่งสาม ารกควบคุมตนเองและพยายามทำตามที่พระเจ้ ้าได้ทรง
จัดเตรียมไว้

จุดอ่อน ก. ตามความเชื่อของ

- ศาสนาคริสต์ ม นุษย์คือพระเจ้ ้า ในขณะที่พระเจ้ ้า ในทัศนะนี้ไม่เปลี่ยนแปลง
และเป็นนิรันดร์
- ในความเป็นจริง ง ม นุษย์เปลี่ยนไปและไม่'นิรันดร์ ดังนั้น น ม นุษย์จะกลายเป็น
เป็นพระเจ้ ้าได้อย่างไร ในเมื่อ ม นุษย์เปลี่ยนแปลง ในขณะที่พระเจ้ ้าไม่'
เปลี่ยน
- ข. หากพระเจ้ ้าคือธรรมชาติ และธรรมชาติคือพระเจ้ ้า ตามที่ลัทธิเทวโลก
อ้ ่าง ไม่'มีแนวคิด ุ ดเรื่องความชั่วหรือความชั่วและความดีที่สัม บู รณ

การวิ พากษ์วิ จารณ์ลัทธิเทวรู ปขี้ ้างบนนี้ นม จากคณะสงฆ์เพราะ
ลัทธิเทวรู ปไม่ ใ้ใจเรื่องศีลธรรมและ PX¶IML]DW 'DODP DJDPD .ULVWHQ ,VODP
GDQ <DKXGL NHGXGXNDQ
คุณธรรมอาจ าดมีความส คัญเพราะเป็นคุณธรรมที่ก หนดชะตากรรมของ ม นุษย์ใน
อนาคต หากปราศจากความชัดเจนระหว่างความดีและความชั่ว ปรโลกก็ไร้ความห มาย หาก
ปรโลกไม่'มีความห มาย จุดม ุงห มายของชีวิ ์ของผู ู้ นับถือศาสนาที่เหมือนกับ
วัตถุนิ ยม

4. Pantheism

Pantheism ม จากคำว่า pan-en-theism (ทุกอย่างอยู่ ใ้นพระเจ้ ้า)
KCF Krause (อดีตของคณึ) กล่าวว่าโลกไม่ได้ผสมกับพระเจ้ ้า แต่ก็ไม่ได้แยกจากกัน
โลกคือการแสดงออกเชิ งประจักษ์

ม.บ.ชาลส์ น.สม โทษพระเจ้ า.....

ก. ลัทธิเพนเทอนิ ยมถือเป็นการมีส่วนสนับสนุนเชิงสร้างสรรค์ต่อความคิดทางศาสนาในการท ความเข้าใจความเป็นจริง แบบองค์รวมและไม่ใช้เพียงบางส่วน ลัทธิเพนเทอนิ ยมถือว่าวิ ธีการบางส่วนสู่ 'ความเป็นจริง' ไม่เพียงพอบนทางกลับกัน ลัทธิปาเนนเทนิสมได้พัฒนาม,มม องที่มีเหตุผลของสิ 'งที่มีอยู่' ที่ วม ด.ข. Panentheism ประสบความสำเร็จในการอธิบายความเชื่อมโยงของพระเจ้ าและธรรมชาติในลักษณะที่ต่างไปจากเดิม อย่างสิ ้ นเชิง โดยไม่ก ลายสิ 'งใดสิ 'งหนึ่ง 'งเช่นในเรื่องชายหาพระเจ้ ามืออยู่ ในธรรมชาติ แต่ธรรมชาติถือว่าไม่มีอยู่ 'จริง' ึ่งมีเพียงเสมือนเท่านั้น น

เช่นเดียวกับส นักเพนเทอนิ ยม ลัทธิเพนเทอนิ ยม และลัทธิเพนเทอนิ ยม ลัทธิเพนเทอนิ ยมก็มี ได้ปราศจากจุดอ่อนและการวิ พากษ์วิจารณ์ดังต่อไปนี้ : ความคิ ดของพระเจ้ ้า ้ ทรงกั ึ่งมีขอบเขตและไม่'มีที่สิ ้ นสุด เป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้ สัม บู รมณ์และสัม พันธ์คือความสับสนในความคิด ด

ความขัดแย้ง เกิ ดขึ้ นเมื่อสิ 'งตรงกันขั้ ามปรากฏในสารเดียวกันในเวลาเดียวกันและในลักษณะเดียวกัน ข. ศาสนาพุทธประสบปัญหา Panentheism เชื่อว่าพระเจ้ ้าครอบคลุมกั ึ่งจักรวาลในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม Panentheism ยังเชื่อว่าพระเจ้ ้ามือเวลาและพิ ้นที่ กั ด สิ 'งที่ถู กั ดด้ วยเวลาและพิ ้นที่ไม่สามารถคิด ู ้ และเกิ นความเร็วของแสงได้ เนื่องจากราชาจะกั ึ่งเกิ นไปสิ 'งด้ ึ่งใช้บุคคลที่จะลั ้อมรอบมันเป็นเวลาหลายปีด้ ึ่งด้วยความเร็ว 186,000 ไมล์ต่อวิ นาทีด้ ึ่งนี้ ึ่งเป็นไปไม่ได้ ที่พระเจ้ ้า ้ ู กั ึ่ง กั ด ด้ ึ่ง ึ่งจะสามารรถครอบคลุมกั ึ่งหมดได้ จ้าก

ตามสุภาณี ตบักเทียร์ ไม่มีแนวความคิด เรื่องเพนเทอนิ ยม เพนเทอนิ ยม และเพนเทอนิ ยมของพระเจ้ ้า ไม่มีแนวความคิด ดไตที่สนองพระสงฆ์และนักปรัชญาได้อย่างแท้ จริ ง Deism ตระหนักถึง การด รงอยู่ 'ของพระเจ้ ้า แต่พระเจ้ ้าที่อยู่ 'เหนือธรรมชาติ pentheism ยังรับรู้ ้ถึง การด รงอยู่ 'ของพระเจ้ ้า แต่เป็นพระเจ้ ้า ้ด รงอยู่ 'เท่านั้น น เพนเทอนิ ยมและ

---

41 ั้ ึ่งแล้ ึ่ง. 203-204

ม.บ.ชาลวดี น.สม โภชพระเจ้า ำ.....

มีส่วนร่วมอย่างถาวรในการสร้างโลกจากความว่างเปล่าผ่าน การกระทำ โดยเสรี ของผู้สร้าง ของพระองค์ (2) เถวณิ ยม; คือความเข้าใจที่เชื่อว่าพระเจ้า ำอยู่เหนือธรรมชาติ พระเจ้า ำสร้างธรรมชาติและหลังจากที่ธรรมชาติถูกสร้างขึ้นแล้ว พระเจ้า ำก็ไม่สนใจธรรมชาติอีกต่อไป ธรรมชาติได้รับการตี ตัด ึ่งกฎระเบียบในรูป แบบของกฎธรรมชาติที่คงที่และไม่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้กลไกมันทำงานด้วยตัวเอง (3) ความเข้าใจเกี่ยวกับเทวโลก คือการเข้าใจว่าพระเจ้า ำอยู่ ในทุกสิ่ง และทุกสิ่ง ึ่งคือพระเจ้า ำ (4) ปณิธาน; เป็นความเข้าใจที่ระบุว่าทุกสิ่ง ึ่งอยู่ในพระเจ้า ำ

3. ในบรรดาแนวคิด ดั้งเดิม นี้ ไม่มีแนวคิดใดที่ตรงใจนักบวชและนักปรัชญาเลย อย่างไรก็ตาม แนวความคิด เรื่องความเป็นพระเจ้า ำ ำ มีส่วนทำให้เกิดความคิด ดั้งเดิม ึ่งสร้างสรรคต่อความคิด ดทางศาสนาอย่างไรก็ตาม มันไม่ได้ปราศจากจุดอ่อนและการวิพากษ์วิจารณ์ ความไม่พอใจของนักบวชและนักปรัชญา ำ ดั้งเดิม เป็นเรื่องธรรมชาติเพราะเป็นเกมแห่งความหมายและประเภทของเหตุผล

นอกจากนี้ พิบัติที่ร้ายที่สุดของปรัชญา ำ คือการเพิกเฉย ำ ให้มากที่สุดและลึกซึ้งที่สุด ตามคกล่าวของนักบวช คอริ บายที่นำพองใจอย่างขมขื่นของพระเจ้า ำไม่ได้มาจากเหตุผล แต่มาจากการเปิดเผย การเปิดเผยคือสิ่งที่ทำให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับพระเจ้า ำ สติปัญญาเป็นเพียงเครื่องมือในการตีความการเปิดเผย ไม่ใช่แหล่งที่มาหลัก

ม.บ.ช.ร.ด. น. สม. โภ.พระเจ้ ำ.....

บรรณานุกรม

- Al-Akkad, Abbas Mahmoud, ความ ศักดิ์ ิ สึ ทริ ิ ตลอดจนสอนของศาสนา
และความคิด ิ ของม ุขยั , จาการ์ ิ ตา, ดวงจันทร์ ิ , ดวงดาว, 1981
- Al-Gazali, Tahafut al-falafsifah, Kairo: Dar al-PD¶DULI
----- Al-Munqiz min al-dhalal, ไคโร: Dar al-Kutub al-
หะดีษ, 1974.
- Amstrong, Karen, A History of God, Alfred A. Knopf, นึ ิวอร์ ก,
2536
- Bachtiar, Harsa W. , Conversation with Sinney Hook About 4
ปัญหาเข็ งปรัชญา จาการ์ ิ ตา จัฒนาตัน พ.ศ. 2523
- Bakhtiar, สุภามิ ต, ปรัชญาของศาสนา: การทอ้งเท็ยความคิด ิ และความเข็อง
ม ุขยั , จาการ์ ิ ตา, Rajawali Press, 2009
- Charles Hartshorne dan William L. Reese, นักปรัชญาพู ุถึ ิ งพระเจ้ ำ,
ซี คาโก: the university of Chicago Press, 1953 David Hume, การ
ไต่สวนเร็องความเข็ ำใจของม ุขยั ,
ซี คาโก: ม ุหาวิ ุทยาลัยซี คาโก, 1952
- DT Mangkudun, NA Rasyid, ความเข็องในพระเจ้ ำองค้เด็ยตามแนวคิ ิ ของ
Tawhid, จาการ์ ิ ตา, Karya Indah, 1984
- เฮริ ฮาเม อร์ ิ ม ำ นักปรัชญาตะวันตคสมััยใหม่' จาการ์ ิ ตา
Gramedia, 1986
- เทววิ ุทยาเล็องลอย, เซมินารี, ยอกยาศาร์ต, 1978
- Hanafi, Ahmad, ปรัชญาอิ สลามเบ็ ำองต้ ุ, จาการ์ ิ ตา, Star Moon,
2530
- ฮัมคา ปรัชญาของพระเจ้ ำ สุราบายา คารุเน็ย พ.ศ. 2528
- Hardiman, Budi, F, ปรัชญาสมััยใหม่' จาก Machivelli ถึ ิ ง
Nietzsche, จาการ์ ิ ตา, Gramedia Pustaka Utama, 2004
- Ignace Lepp, Atheism Today, ทรานส์ ิ , ยอกยาศาร์ต, Salahudin
กต, 1985
- K, Bertens, บทสรุปของประวัติ ิ ศาสตร์ปรัชญา, Yogyakarta, Kanisius,
1981
- Kuswanjono, Arqom, Divinity in Perennial Philosophy Studies:
Reflections on Religious Pluralism in Indonesia, Yogyakarta,
ส ุ นัคพิ ุ ม ุพิปรัชญา UGM
- Komarudin Hidayat และ Muhmmad Wahyuni Nafis, Future Religion:
Pernal Philosophy Perspective, จาการ์ ิ ตา, Paramadina, 1995,
- Kattsoff, Louis O., ปรัชญาเบ็ ำองต้ ุ, Yogyakarta, Tiara Wacana

